

יסודות יומא

שיעור עשרים ושנים

סדר עבודת יום הכיפורים – שיעור סיכום

די בעיון קל בפרשיית 'סדר העבודה' שבפרשת אחרי מות, כדי לעמוד על קושי בולט הקיים בה. הפרשייה פותחת באיסור הכניסה לקודש "בכל עת" מחמת השכינה השורה שם, והיא ממשיכה ומתארת את אופן הכניסה אל הקודש:

וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן, בקרבתם לפני ה' וימתו. ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש מבית לפרכת, אל פני הכפרת אשר על הארן ולא ימות כי בענן אראה על הכפרת. **בזאת יבא אהרן אל הקדש...** [ויקרא טז, א-ג]

בפסוקים אלו לא נזכר יום הכיפורים, ואף אין בהם כל התייחסות לעבודות הכפרה. מכך עולה הרושם, שנושא הפרשייה הוא אופן הכניסה לקודש הקדשים, והעבודות המפורטות בפרשייה באות כדי להתיר את הכניסה לקודש הקדשים.

רושם זה מתחזק מהכתוב בהמשך הפרשייה:

ולקח מלא המחטה גחלי אש מעל המזבח מלפני ה' ומלא חפניו קטרת סמים דקה, והביא מבית לפרכת. ונתן את הקטרת על האש לפני ה', וכסה ענן הקטרת את הכפרת אשר על העדות ולא ימות. [ויקרא טז, יג]

הכתוב מצווה על נתינת קטורת על האש בשעת הכניסה לקודש הקדשים, והוא מסיים באמירה: "...וכסה ענן הקטרת את הכפרת אשר על העדות ולא ימות". כתוב זה בא כניגוד ברור לפתיחת הפרשייה [שם, א-ב]: "...אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני ה' וימתו... ואל יבא בכל עת אל הקדש... ולא ימות". התורה מלמדת כי כניסה שלא כדת אל הקודש גורמת למיתה, ולכן נדרשות עבודות מיוחדות, ובראשן עבודת הקטורת, שיאפשרו את כניסת הכהן הגדול לקודש הקדשים – "ולא ימות".

מכך נראה כי 'נקודת השיא' של סדר העבודה מתרחשת בשעה זו – בכניסת הכהן הגדול לקודש הקדשים; כניסה שאינה גורמת למוות אלא לחיים ולברכה.

כן נראה גם מדברי המשנה, המלמדת על תפילה מיוחדת שהכהן הגדול היה מתפלל בשעה זו:

הגיע לארון, נותן את המחטה בין שני הבדים. צבר את הקטרת על גבי גחלים ונתמלא כל הבית כולו עשן. יצא ובא לו בדרך בית כניסתו, ומתפלל תפלה קצרה בבית החיצון. ולא היה מאריך בתפלתו שלא להבעית את ישראל. [משנה נב:]

נראה שעובדה זו, שדווקא כעת מתפלל הכהן הגדול את תפילתו, נובעת מייחודה של שעה זו: שעת קרבת ה' וגילוי שכינה שאין כדוגמתה.

עם זאת, המשך הפרשייה עוסק כולו בעבודות כפרת הקודש:

וכפר על הקדש מטמאת בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם וכן יעשה לאהל מועד השכן אתם בתוך טמאתם... ויצא אל המזבח אשר לפני ה' **וכפר עליו...** וכפר את מקדש הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח **יכפר**, ועל הכהנים ועל כל עם הקהל **יכפר**. [שם, יד-לג]

בפסוקים אלו מבואר כי מגמת עבודות אלו – שחלק מרכזי מהן נעשה בקודש הקדשים – היא כפרת הקודש, אוהל מועד, הכהנים והעם. לפי זה, עבודות אלו אינן באות כדי לאפשר את הכניסה

לקודש הקדשים, אלא להיפך: הכניסה לקודש הקדשים נעשית כדי לקיים עבודות אלו ובאמצעותן לכפר על הקודש.

מכתובים אלו נראה, ש'נקודת השיא' של סדר העבודה אינה בעצם הכניסה לקודש הקדשים, אלא דווקא בהשלמת כפרת הקודש ובמחילת עוונות ישראל – בשעת הלבנת הלשון של זהורית כסימן לכפרת העוונות ולהתרצות ישראל לפני אביהם שבשמים.

זהו, אם כן, מתח מסוים הקיים בתוך הפרשייה: מהו טיבו של 'סדר העבודה' – 'מתיר' לכניסה לקודש הקדשים, או עבודות כפרת הקודש? האם מגמת העבודות היא הכניסה למקדש, או שמא כפרת הקודש? אולם, מעבר לכך, 'מתח' זה יוצר קושי פרשני של ממש. כאמור, בחציה הראשון של הפרשייה אין זכר לכך שעבודות אלו נעשות דווקא ביום הכיפורים, ונראה שהן נעשות בכל שעה בה רוצה הכהן הגדול להיכנס לקודש הקדשים. רק בסוף הפרשייה 'מתגלה' כי חובה על הכהן הגדול לעשות עבודות אלו בכל שנה ביום הכיפורים:

והיתה לכם לחקת עולם, בחדש השביעי בעשור לחדש תענו את נפשיכם וכל מלאכה לא תעשו האזרח והגר הגר בתוכם. כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם, מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. שבת שבתון היא לכם ועניתם את נפשיכם, חקת עולם... והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה, ויעש כאשר צוה ה' את משה.

[שם, כט-לד]

בעקבות המשמעות השונה העולה משני חצאי הפרשייה יש לשאול: מתי נעשות עבודות אלו – דווקא ביום הכיפורים או בכל שעה בה רוצה הכהן הגדול להיכנס לקודש הקדשים?

ראשונים ואחרונים עסקו בשאלות אלו ויישבו אותן בדרכים שונות¹. עם זאת, מפשטי המקראות נראה שקיימות שתי מגמות שונות ל'סדר העבודה': האחת – אופן הכניסה לקודש הקדשים, והשנייה – כפרת הקודש. על פי זה, אמנם 'סדר העבודה' מתקיים באופן מעשי רק "אחת בשנה", ביום הכיפורים, אך התורה מציגה את הפרשייה באופן המלמד על אופייה הכפול: לא רק כיום כפרת הקודש, אלא גם כאופן הכניסה למקום השכינה.

הגדרה זו, כי לעבודת יום הכיפורים אופי כפול, שופכת אור על דינים שונים ב'סדר העבודה':

א. הפרשת כהן גדול שבעת ימים קודם יום הכיפורים: הגמרא [ב.ד.] מביאה מחלוקת אמוראים במקורה של חובה זו: לפי רבי יוחנן, המקור לכך הוא בשבעת ימי המילואים. לעומת זאת, לפי ריש לקיש, המקור לכך הוא מסיני – כשם ששמה פרש שישה ימים לפני כניסתו למחנה שכינה, כך הכהן הגדול צריך לפרוש שישה ימים לפני כניסתו לקודש הקדשים, מקום השראת השכינה. על פי האמור, מחלוקת זו נובעת מאופייה הכפול של עבודת יום הכיפורים: יום הכניסה למקום השכינה ויום כפרת הקודש. בהתאם לכך, רבי יוחנן סובר שחובת הפרישה נובעת מחמת עבודת הכפרה הנעשית בה. לעומתו, ריש לקיש סבור שחובת הפרישה נובעת מחמת הכניסה למקום השכינה².

ב. בגדי לבן: התורה [שם, ד] קובעת כי 'סדר העבודה' נעשה עם בגדי לבן: "כתנת בד קדש ילבש ומכנסי בד יהיו על בשרו ובאבנט בד יחגר ובמצנפת בד יצנף, בגדי קדש הם ורחץ במים את בשרו ולבשם". מה טעם השינוי מבגדי זהב לבגדי לבן? הגמרא [ר"ה כו.] מביאה את טעמו של רב חסדא: "מפני מה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים לעבוד עבודה, לפי שאין קטיגור נעשה סניגור". לדבריו, השינוי לבגדי לבן נובע מחמת הכניסה לקודש הקדשים. אמנם, הספרי [פרשת חוקת פסקה כג] משווה לעניין זה בין עבודת יום הכיפורים לעבודת שריפת פרה אדומה: "רבי אליעזר אומר: נאמר כאן 'חקה' ונאמר להלן 'חקה', מה חקה

¹ השיטות השונות בעניין זה הובאו בשיעור הראשון [סדר העבודה – טעמו ומהותו], ושם הובאו דברי חז"ל התומכים בכל אחת מהשיטות.

² סוגיה זו התבארה בהרחבה בשיעור השני [הפרשת כהן גדול שבעת ימים קודם יום הכיפורים].

האמורה להלן בבגדי לבן הכתוב מדבר, אף חקה האמורה כאן בבגדי לבן הכתוב מדבר". משיטה זו עולה שהשינוי לבגדי לבן נובעת מחמת עבודת הכפרה (שכן גם עבודת יום הכיפורים וגם פרה אדומה באים לשם חיטוי וכפרה)³.

ג. פרו של כהן גדול: בתחילת הפרשייה [שם, ג] נאמר: "בזאת יבא אהרן אל הקדש, בפר בן בקר לחטאת ואיל לעלה". נראה מכך שפר זה מהווה 'מתיר' לכניסה אל הקודש, וכן עולה מדיון הגמרא [מט:]: לגבי כהן גדול שמת לאחר שחיטת פרו: "איבעיא להו, שחט ומת מה הוא שיכנס אחר בדמו? מי אמרינן 'בפר' ואפילו בדמו של פר, או דילמא 'בפר' ולא בדמו של פר?". הגמרא דנה בדין כהן גדול שמת לאחר שחיטת פרו ונכנס כהן גדול תחתיו, האם די בכניסתו לקודש הקדשים עם דם הפר או שחובה עליו להביא פר לה' כדי להתיר את הכניסה לקודש הקדשים. מבואר מכך, כי קיימת חובה שכניסת הכהן הגדול לקודש הקדשים תהיה מלווה בהבאת פר לחטאת, ומכאן שהפר מהווה 'מתיר' לכניסה אל הקודש. אמנם, בהמשך הפרשייה [שם, יד-ט] מתוארות בהרחבה עבודות הכפרה השונות הנעשות עם דם הפר ועם דם השעיר, ועולה מכך כי הפר מהווה חלק מעבודות כפרת הקודש. על פי האמורה, שני תפקידיו של הפר נובעות משתי מגמותיה של 'סדר העבודה': היתר הכניסה לקודש הקדשים וכפרת הקודש⁴.

לאור האבחנה בשני חלקיה של פרשיית 'סדר העבודה', יש ליישב קושי נוסף הקיים בפרשייה זו. בכתוב הפותח את סדר העבודה נאמר:

והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו, וכפר בעדו ובעד ביתו. [שם, ו]

מכתוב זה מתקבל הרושם שכעת אהרן מקריב את פרו ועושה בו את כל עבודות הדם, בהן תלויה הכפרה. אמנם המשך הפרשייה שוללת הבנה זו:

והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו, ושחט את פר החטאת אשר לו. [שם, יא]

בכתוב זה נאמר פעם נוספת שאהרן 'מקריב' את פרו ומכפר "בעדו ובעד ביתו". מכאן שהכפרה האמורה אינה ביצוע עבודות הקרבן. כן מוכח גם מסוף הפסוק: "...ושחט את פר החטאת אשר לו", ומכאן שרק כעת הפר נשחט, ובהכרח הכפרה האמורה מתפרשת באופן אחר.

ואכן, הגמרא כותבת:

תנו רבנן, 'וכפר' – בכפרת דברים הכתוב מדבר. אתה אומר בכפרת דברים, או אינו אלא כפרת דמים? הרי אני דן, נאמרה כאן כפרה ונאמרה להלן כפרה, מה כפרה האמורה בשעיר דברים אף כפרה האמורה בפר דברים. ואם נפשך לומר, הרי הוא אומר 'והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו' ועדיין לא נשחט הפר. [ימא לו:]

לדברי הגמרא, הכפרה האמורה אינה "כפרת דמים" (=זריקת הדם על גבי המזבח) אלא "כפרת דברים" (=וידוי). מכך לומדת הגמרא שעל הפר היו נעשים שני וידויים: וידוי אחד על הכהן הגדול ועל ביתו, וידוי שני על כל בית אהרן הכהנים.

ההכרח בפרשנות זו ברור, אך לשון הכתובים עדיין טעונה ביאור; מדוע נקטה התורה לשון 'מטעה'? מדוע השתמשה התורה בלשון שמשמעותה הפשוטה היא ביצוע עבודות הקרבן, ורק מתוך עיון בפסוקים הסמוכים הבנה זו נשללת ומתברר שיש לבאר כתובים אלו באופן אחר?

נראה ליישב גם קושי זה על פי שני פניו של 'סדר העבודה'. על פי הפן הראשון, העבודה באה להתיר את הכניסה לקודש הקדשים. מסתבר, לפי זה, כי הפר יוקרב לפני הכניסה לקודש הקדשים – באופן זה הוא יכפר על הכהן ויאפשר לו להיכנס 'לפני ולפנים'. לעומת זאת, על פי הפן השני,

³ סוגיה זו התבארה בהרחבה בשיעור השישי [בגדי זהב ובגדי לבן].

⁴ סוגיה זו התבארה בהרחבה בשיעור התשיעי [פרו של כהן גדול].

העבודה באה לשם כפרת הקודש. לפי זה, עבודות דם הפר, המהוות חלק מעבודות כפרת הקודש, צריכות להיעשות דווקא לאחר הכניסה לקודש הקדשים עם הקטורת, שכן הכניסה לקודש הקדשים עם הקטורת היא רק הכנה לעבודות הכפרה הנעשות לאחר מכן. בהתאם לכך, בחלקה הראשון של הפרשייה, התורה נוקטת לשון היוצרת רושם כאילו הפר כבר מוקרב לפני הכניסה לקודש הקדשים, כראוי לפר המתיר את הכניסה לקודש הקדשים. אמנם, אליבא דאמת, מחמת הפן הנוסף של 'סדר העבודה', עבודות הפר נעשות בסדר שונה: רק שחיטת הפר נעשית לפני הקטרת הקטורת בקודש הקדשים – ובכך היא מבטאת שהכניסה לקודש הקדשים עם הקטורת נעשית כדי להתיר את ביצוע עבודות הכפרה הנעשות עם דם הפר (וכן עם דם השעיר) – ואילו שאר עבודות הדם נעשות לאחר הקטרת הקטורת בקודש הקדשים.

באופן זה, פירושם של חז"ל, שהכפרה האמורה בכתוב "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו" הוא הפירוש ההלכתי לכתוב. אמנם, מבחינה רעיונית עקרונית, הווידוי על הפר נחשב כמעשה הקרבה ממש, כאילו הכהן מקריב את פרו כבר בשעה זו, וכך הוא ראוי להיכנס 'לפני ולפנים', והוא זוכה לצאת מבית קדשי הקדשים בשלום ללא פגע. "אמת, מה נהדר היה כהן גדול בצאתו מבית קדשי הקדשים בשלום בלי פגע".

להערות ולתגובות: שלמה ליפשיץ

lshlomo26@gmail.com

השיעור מוקדש לעילוי נשמת רחל בת יצחק וולטרס ז"ל

ולעילוי נשמת אברהם בן צבי פייר ז"ל